

Výchovné problémy dětí v rodině a jejich řešení

Jana Večeřová

Bakalářská práce
2014

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

Univerzita Tomáše Bati
Institut mezioborových studií Brno
akademický rok: 2013/2014

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Jana VEČEŘOVÁ**
Osobní číslo: **H128073**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Výchovné problémy dětí v rodině a jejich řešení**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v materiálu IMS "Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách" (IMS 2009). Případně podle dalších materiálů, z nichž některé jsou obsaženy v literatuře připojené k tomuto studijnímu textu. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovedního výzkumu. Předběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím bakalářské práce.

S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena na:

- na nejčastější výchovné problémy dětí v rodinném prostředí
- na popis možných příčin těchto výchovných problémů
- na možné způsoby řešení

Součástí práce bude analýza případových studií dětí s výchovnými problémy v rodině.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Chraska, M. Metody pedagogického výzkumu. 1. vyd. Praha: Grada publishing, 2007

Matějček, Z. Co, kdy a jak ve výchově dětí. 2. vyd. Praha: Portal, 1996

Matějček, Z. Praxe dětského psychologického poradenství. Praha: SPN, 1991

Průcha, J. Pedagogický výzkum. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1995

Sharry, J. Řešíme problémy s výchovou dětí a dospívajících. Computer Press/CP Books, 2006

Train, A. Nejčastější poruchy chování u dětí. Jak je poznat a kdy se obrátit na odborníka. 1. vyd. Praha: Portal, 2001

Train, A. Specifické poruchy chování a pozornosti. 1. vyd. Praha: Portal, 1997

Vagnerova, M. Psychologie problémového dítěte školního věku. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1997

Vagnerova, M. Psychopatologie pro pomáhající profese. 3. vyd. Praha: Portal, 2004

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Petr Sýkora, Ph.D.

Katedra pedagogiky a psychologie

Datum zadání bakalářské práce:

11. listopadu 2013

Termín odevzdání bakalářské práce:

30. dubna 2014

V Brně dne 11. listopadu 2013

doc. PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.

vedoucí ústavu

doc. PaedDr. Slavomír Laca, Ph.D.

vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

YANA VEČERŮVÁ

Jméno, příjmení studenta /

Muisona

Podpis

V Brně

10.4.2014

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělěčně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užíje-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídí k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Bakalářská práce se zabývá problematikou výchovy a výchovných problémů dětí v rodině. Práce je zaměřena na nejčastější výchovné problémy dětí v rodinném prostředí, na popis možných příčin těchto výchovných problémů a možné způsoby jejich řešení. Součástí práce je analýza případových studií dětí s výchovnými problémy v rodině.

Klíčová slova:

Rodina, funkce rodiny, rodiče, dítě, výchova, výchovné styly, prostředí, výchovné problémy, prevence

ABSTRACT

This bachelor thesis deals with the issues of upbringing and educational problems of children in the family. This work focuses on the most common upbringing issues of children in the family environment, the description of the possible causes of those problems and possible solution options. The part of this work is also analysis of exemplary studies of children with educational problems in the family.

Keywords:

Family, function of family, parent, child, education, educational styles, environment, the educational problems, prevention

Prohlášení

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

V Brně dne 4. 4. 2014

Jana Večeřová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu bakalářská práce Mgr. Petrovi Sýkorovi, Ph.D. za mnoho užitečných rad a připomínek, které mi během vypracování bakalářské práce poskytl.

V Brně dne 4. 4. 2014

Jana Večeřová

OBSAH

ÚVOD	8
I TEORETICKÁ ČÁST	9
1 RODINA	10
1.1 FUNKCE RODINY.....	10
1.2 PORUCHY RODINY.....	12
1.3 PROBLÉMOVÉ RODINY.....	14
2 VÝCHOVA	16
2.1 VÝCHOVNÉ STYLY.....	16
2.2 RODIČOVSKÉ POSTOJE.....	18
2.3 VÝCHOVNÉ CHYBY.....	19
3 VÝCHOVNÉ PROBLÉMY	21
3.1 PŘÍČINY VÝCHOVNÝCH PROBLÉMŮ.....	21
3.2 SKRYTÉ PROBLÉMY.....	23
3.3 PROJEVY PROBLÉMOVÉHO CHOVÁNÍ.....	25
4 ŘEŠENÍ VÝCHOVNÝCH PROBLÉMŮ	27
4.1 PREVENCE V RODINĚ.....	27
4.2 PORADENSKÁ POMOC PRO DĚTI S VÝCHOVNÝMI PROBLÉMY.....	28
4.3 SOCIÁLNĚ- PRÁVNÍ OCHRANA DĚTÍ.....	30
II PRAKTICKÁ ČÁST	32
5 ANALÝZA PŘÍPADOVÝCH STUDIÍ	33
5.1 METODOLOGICKÁ VÝCHODISKA.....	33
5.2 MONIKA ANEB ANDĚL S ĎÁBLEM V TĚLE.....	34
5.3 VÁCLAV ANEB ŠKOLA ZÁKLAD ŽIVOTA.....	38
5.4 SANDRA ANEB S TEBOU MĚ NEBAVÍ SVĚT.....	43
ZÁVĚR	47
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	48
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	50

ÚVOD

Ke zpracování své bakalářské práce jsem si zvolila téma „Výchovné problémy dětí v rodině a jejich řešení“. Toto téma je často diskutováno odbornou i laickou veřejností. K tomuto tématu mám velice blízko a to jednak z profesní roviny, pracuji jako sociální pracovnice, kde se v praxi často setkávám s dětmi, které mají výchovné problémy či poruchy chování. Druhá rovina, proč mě zaujalo toto téma, je osobní. Vychovala jsem dvě děti, nyní již zletilé. V jejich mladším věku jsem ráda kupovala časopisy pro matky typu „Betyнка“ a snažila se řídit radami odborníků, abych neudělala chybu v jejich výchově. Záhy mě však došlo, že chybami se člověk učí a bezchybná či ideální výchova neexistuje, ať se člověk snaží sebe víc. Nejlepší je řídit se vlastním rozumem, citem a zkušenostmi a čas strávený nad četbou „této literatury“ věnovat spíše dětem. Čas strávený s rodiči je to nejcennější co můžeme svým dětem poskytnout.

Cílem mojí práce je nasbírat a uspořádat informace a poznatky o rodině, o výchově a o problémech ve výchově. Úkolem je charakterizovat a specifikovat nejčastější výchovné problémy dětí v rodinném prostředí, popis příčin těchto výchovných problémů a možné způsoby řešení. Smyslem bakalářské práce je dokázat, že výchovné problémy existují ve všech typech rodin a nevyhýbají se žádnému typu rodinného prostředí. I v takzvané „dobrých a normálních rodinách“ dochází k výchovným problémům, které je nutné řešit. Zároveň nechci popřít význam a důležitost prevence, druhu a stylu výchovy a vlivu výchovného a rodinného prostředí. Cílem není návod jak správně vychovávat děti, ale poukázat na možná rizika a úskalí jednotlivých problémů.

Bakalářská práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. V teoretické části jsou shromážděny poznatky z literatury. První kapitola se zabývá významem, funkcí a poruchami rodiny a rodinami problémovými. Druhá kapitola hovoří o výchově, výchovných stylech, postojích a chybách. Třetí kapitola se týká výchovných problémů, příčinami a projevy. Čtvrtá kapitola je o prevenci, poradenské pomoci a orgánu sociálně právní ochrany dětí. V páté kapitole jsou rozebrány případové studie z praxe sociálně- právní ochrany dětí.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 RODINA

Rodina se proměňuje v čase, odráží aspekty společenské i hospodářské, které úzce souvisí s pojetím a fungováním rodiny. V literatuře a odborných příručkách můžeme nalézt velké množství pojetí rodiny a různých definicí. Ve Slovníku jazyka českého z roku 1937 najdeme jednu z kratších a nejužitečnějších definicí: *rodina jsou „rodiče s dětmi, přeneseně domov, vlast“*.¹

V roce 2011 uvedla na svém setkání v Paříži Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj že *„rodiny jsou uhlíovým kamenem společnosti a plní důležitou roli v jejich ekonomickém a sociálním životě. Jsou pohonem vzájemné solidarity, poskytuje svým členům identitu, lásku, péči, obživu a rozvoj a vytvářejí základní jednotku mnohých sítí sociálních vztahů“*.²

Ministerstvo práce a sociálních věcí ve zprávě z roku 2004 rodinu definuje jako *„forma života, která obsahuje minimálně dvougenerační soužití dětí a rodičů, má trvalý charakter a vykazuje pevné vazby mezigenerační a vnitrogenerační solidarity“*.³

Moje definice rodiny by zněla: *„rodina je to nejdůležitější a nejcennější co člověk má“*, avšak mnohdy si to uvědomí až ji ztratí.

*„Dobrý domov je jednou z podmínek šťastného dětství. A Šťastné dětství je jednou z podmínek pro dobré, zdravé utváření lidské osobnosti.“*⁴

1.1 Funkce rodiny

Rodina je neodmyslitelnou součástí našeho života a mnohdy ani nevnímáme jaké důležité funkce ve společnosti plní. Při výchově dítěte hraje rodina hlavní roli, ovlivňuje celou jeho budoucnost. Je to důležitá sociální skupina. Rozhoduje, jakým životem dítě žije, zda

¹ Uhlíková P., Služby pro rodinu a děti, MPSV, 2011, s.5

² Uhlíková P., Služby pro rodinu a děti, MPSV, 2011, s.5

³ Uhlíková P., Služby pro rodinu a děti, MPSV, 2011, s.5

⁴ Matějček Z., Rodiče a děti, Avicenum, Praha, 1989, s. 175

šťastným nebo nešťastným. Vícegenerační rodina je rodina velká, která je historicky nejstarší. Děti bydlí s rodiči, ale i s prarodiči, se strýci, tetami a jinými osobami. Tato rodina plní mnoho funkcí:

- Reprodukci, pečuje o narození dětí a vychovává je.
- Ekonomickou funkci (mnohdy se jedná o společnou práci v řemeslu nebo zemědělství).
- Dětem i dospělým členům rodiny zajišťuje bezpečnost, ochranu, pomoc v každodenním životě i v situacích ohrožení (nemoc, ekonomická tíseň, ochrana před jinými sociálními skupinami, ohrožení před přírodními katastrofami, atd).
- Sleduje a hlídá jednání členů skupiny a kontroluje jejich chování, zajišťuje také dodržování společenských norem, přizpůsobení rodiny k makro a k mezoprostředí.
- Rodina pro svoje členy zajišťuje porozumění, vztahy, lásku, emoce, pomoc, předává dítěti zkušenosti do života.

V současnosti prodělává rodina velké změny. Vývoj jde od velké rodiny směrem k malé rodině. Zvyšuje se počet osamělých žen, které žijí samy s dětmi bez otců. Přibývá jednotlivých domácností. Vývoj současné rodiny jde od patriarchátu, kde přísnou rukou vládl otec k rodině demokratické, partnerské, rodině, která je založena na rovnoprávnosti. Rodina je izolovanější, žijící v určitém uzavření od vnější společnosti. Ubývá chvil, kdy se všichni sejdou, popovídají si, sdělují si své zážitky, poznatky, radosti i starosti. Současná rodina je dvoukariérová, rodiče pracují, jsou zaneprázdnění, nemají si co říct, vzrůstá počet rozvodů a rodiny se rozdělují podle ekonomické úrovně.⁵

I když se v naší společnosti zdůrazňuje vliv péče rodičů na utváření povahy dítěte i vliv rodiny na duševní rovnováhu jedince, společnost nevyžaduje, aby člověk zakládal rodinu. Zvyšuje se věk vstupu do manželství. Průměrný věk mužů a žen vstupujících do manželství se pohybuje kolem 30 let. Čím dál více Čechů žije bez partnera či partnerky tzv. singl.

Vyskytují se nové problémy, které vyvolávají krizi v rodině. Muž začal podnikat. Daří se mu dobře, ale na rodinu má málo času. Někteří muži si dopřávají milenky, opouštějí svoje manželky a žení se s atraktivnějšími a mladšími partnerkami. Další rodinný konflikt může

⁵ Čáp J., Psychologie výchovy a vyučování, Univerzita Karlova Praha, 1993, s. 271-272

být vyvolán tím, že žena dosáhne vyššího postavení než muž a vydělá více peněz než manžel.⁶

I přesto důležitou funkci rodina plní a to:

1. *Biologická a reprodukční funkce (včetně funkce ochranné).*

2. *Emocionální funkce a tvorba domova*

3. *Ekonomická funkce*

4. *Socializační a výchovné funkce.*⁷

Všechny uvedené funkce jsou v rodinách plněny dle možností a schopností jejich členů. Ne vždy je rodina schopna nebo ochotna tyto funkce plnit někdy je plní částečně či patologickým způsobem.

1.2 Poruchy rodiny

Poruchou rodiny nazýváme takový stav, kdy rodina neplní základní požadavky, úlohy a funkce dané společenskou normou. Nebo-li jde o selhání členů rodiny nebo některého člena rodiny, jež se projevuje v nedostatečném plnění některých nebo všech základních rodinných funkcí.

Hlavní příčiny se rozdělují na:

- **objektivní:** *na vůli rodičů nezávislé (nezaměstnanost, válka, hladomor, invalidita, nemoc, úmrtí)*

- **subjektivní:** *na vůli rodičů závislé (neochota pečovat o dítě, neochota přijmout společenské normy, nezralost, neschopnost vyrovnat se se zvláštními situacemi)*

- **smíšené**⁸

⁶ Matoušek O., Rodina jako instituce a vztahová síť, SLON Praha, 2003, s. 42

⁷ Havlík R., Kořá J., Sociologie výchovy a školy, Portál, Praha, 2002, s. 68

⁸ Lovasová L., Rodinné vztahy, MPSV, 2006, s. 8

Jiří Dunovský vypracoval „Dotazník funkčnosti rodiny“, který slouží k posouzení funkcí rodiny a lze s ním srovnávat situace v rodině v různých životních etapách. Dotazník můžeme použít i opakovaně. V dotazníku se hodnotí osm diagnostických kritérií např. složení rodiny, stabilita rodiny, vzdělání rodičů, zaměstnání rodičů apod. Slouží nejen pro výzkumné účely, ale i v praxi, k potřebám profesionálů, kteří pracují s dětmi (např. pomocný nástroj psychologů, diagnostický nástroj dětských lékařů při preventivních prohlídkách). Dotazník umožnil definovat čtyři typy rodin:

- **funkční rodina** – V této rodině jsou zajištěny veškeré podmínky pro dobrý vývoj a rozvoj dítěte. Tyto rodiny v populaci převažují – asi 85%.

- **problémová rodina** – Je taková rodina, kde se vyskytují závažnější poruchy některých nebo všech funkcí, které zatím neznamenaají vážnější ohrožení vývoje dítěte nebo rodinného systému. Rodina zvládá problémy vlastními silami, případně využije krátkodobě pomoc zvenčí. V populaci je jich asi 12 – 13 %.

- **dysfunkční rodina** – Projevují se velmi závažné poruchy některých nebo všech funkcí rodiny. Tyto poruchy ohrožují a poškozují vývoj dítěte. Rodinu ničí jako celek. Je potřeba využít pomoc z venku, protože rodina není schopna situaci zvládnout. Využívá se služeb a opatření k obnově rodiny. Takových rodin jsou asi 2%.

- **afunkční rodina** – To je rodina, která absolutně selhala při plnění svých funkcí a poslání. Dítěti závažně škodí. Jediné dobré řešení a pro dítě prospěšné je odebrání z původní rodiny a umístění do náhradní rodiny nebo do jiné péče. Sanace „staré“ rodiny je nemožná. Takových rodin jsou v populaci asi 0,5%.⁹

Každý nemá to štěstí, že se narodí do rodiny láskyplné, šťastné a harmonické. „Rodina může člověku pomoci, ale také ho může úplně zlikvidovat. Nejhorší je, že si nikdo nemůže vybrat, kam se narodí“ (chlapec, který vyrostl v problémové rodině).

⁹ Zelená M., Klégrová A., Podpora rodiny, MPSV, 2008, s. 8

1.3 Problémové rodiny

Uvnitř rodiny existuje určitá spolupráce a vzájemná soudržnost, v jejímž rámci se tolerují určité výkyvy či odbočení jednotlivých členů. Pokud rodina tyto výkyvy neřeší, problémy se prohlubují, kumulují a mohou vyústit v psychické nebo fyzické problémy, které vyžadují neodkladné řešení. Na pomoc rodinám se v současné době zaměřuje mnoho státních, ale i nestátních zařízení (např. manželské a předmanželské poradny). Existuje velká řada činitelů, které způsobují nemalé problémy v rodině. Mezi ty nejdůležitější a nejvýraznější patří:

Rozvod – Rozvod manželství a rozpad rodiny má zásadní dopady etické, emoční, sociální, právní, ale také velmi důležité aspekty mentálně hygienické. Ukončení manželství rozvodem nelze chápat jako jeho prosté přerušování a zmizení, nýbrž jako postupné uhasínání, jako citovou i sociální, někdy velice pomalou a těžkou transformaci a svízelnou změnu.¹⁰ Dítě rozvedených rodičů prožívá stresové situace. Starší děti budou napodobovat chování svých rodičů, začnou být agresivní a nepřátelské. Mladí lidé hledající obtížně cestu k dospělosti mohou propadnout depresím a stát se závislími na alkoholu nebo na drogách. Následné problémy vznikají také u náchylnějších dětí, které byly po rozvodu rodičů svěřeny do péče rodiče opačného pohlaví. Důsledkem toho může být situace, kdy mezi matkou a synem vznikne špatný negativní vztah, syn bude stále neposlušnější a agresivnější.¹¹

Alkoholismus – Soužitím s alkoholikem, ať je to otec nebo matka, vstupuje do rodiny spousta negativního. Rozumná komunikace s osobou pod vlivem alkoholu neexistuje. Vztah se téměř vždy dříve nebo později rozpadne. Děti jsou přítomny hádkám mezi rodiči, může docházet i k fyzickému násilí. Školní prospěch u dětí se zhoršuje, jejich výsledky se stávají podprůměrné, jsou nevyspalé a mají strach z toho, co zase bude. Jsou vystaveny na posměch spolužákům, ekonomická situace v rodině je špatná, za rodiče přebírají pocit zodpovědnosti. Pokud funguje alespoň jeden rodič, který je schopen udržet normální provoz domácnosti a vychovávat děti jsou záporné stránky z části eliminovány.¹²

¹⁰ Matějček Z., Dytrich Z., Děti, rodina a stres, Galén, 1994, s. 133, 135

¹¹ Trein A., Nejčastější poruchy chování dětí, Portál Praha 2001, s. 34, 35

¹² Lovasová L., Rodinné vztahy, MPSV, 2006, s. 15

Mezi další významné činitele způsobující problémy v rodině patří: **příliš přísní rodiče** – rodiče potřebují dvě základní schopnosti, umět být laskavý ke svému dítěti a zároveň být přísní. Neštěstím bývají přemrštěné nároky rodičů, kteří si touto cestou kompenzují svoje nesplněná přání, touhy a sny. Rozporuplným tématem bývá použití odměn a trestů. Nejúčinnější způsob odměny je pochvala.

Mladí lidé mívají často pocit, že jsou ze strany rodičů **nepochopení**. Stížnosti na nepochopení se objevují nejčastěji právě v období puberty a dospívání. Mnozí dospívající si přejí, aby rodiče byli jejich rádci a poradci.

Nezájem rodičů, může pramenit z nepřijetí dítěte. Může se jednat o dítě nechtěné, o dítě příliš mladých rodičů, nevlastní dítě o dítě s nějakým handicapem apod.

Vývoj osobnosti vždy negativně ovlivní **zanedbávání v rodině**. Výchovně zanedbávají jak rodiče s nízkou socioekonomickou a kulturní úrovní, kterým chybí rodičovské kompetence, tak rodiče s vysokou socioekonomickou úrovní, kterým chybí čas na výchovu, dítě je nevídané a rodiče preferují jiné hodnoty než je jejich rodičovská role.¹³

Na závěr této kapitoly bych chtěla uvést perličku týkající se rozvodů a otcovské role v rodině. V současné společnosti je mnoho dětí vychováváno matkami. Soudy svěřují děti na dobu po rozvodu rodičů převážně do péče matky a mnoho dětí se rodí mimo manželství, o které se starají také matky. Mužská role je ve výchově dětí nezastupitelná. V pozdějším věku těchto dětí je pravděpodobnější, že se objeví problémy výchovného charakteru. I když si matka najde nového partnera, nikdy k nim nebude mít vztah jako k vlastním. Je proto velmi důležité, aby se děti po případném rozvodu manželství stýkaly s otcem co nejpravidelněji a pokud možno co nejvíce. Respekt zaslouží rodiče, kteří se k sobě chovají i po rozvodu pěkně a už kvůli dětem si vycházejí maximálně vstříct.

V antickém Římě měli otcové nad svými dětmi výhradní moc, mohli je prodat či zabít, rozhodovali o jejich osudu. Práva matek neexistovala. V případě rozvodu automaticky dostal dítě do péče otec. První změny nastaly v 19. století v důsledku ekonomického rozvoje, kdy se z mužů stávali živitelé a odpovědnost za děti přecházela na matky.

¹³ Lovasová L., Rodinné vztahy, MPSV, 2006 s. 16 - 20

2 VÝCHOVA

„Výchova není jen soustava odměn a trestů nebo jiných jednoduchých prostředků – děje se především soužitím. A toto soužití je podmiňováno řadou okolností, které mají určité hierarchické uspořádání“.¹⁴ „Vychovávat dítě je nejjednodušší činnost, a tak není sporu, že být dobrým rodičem je jedna z nejsložitějších rolí, se kterou se v dospělém životě setkáváme. Univerzita rodičovství nikde na světě neexistuje, přitom jde o zaměstnání na plný úvazek, v němž se učíme takřka za pochodu – zároveň s tím, jak naše děti rostou“.¹⁵

2.1 Výchovné styly

Způsob rodičovské výchovy má na dítě zásadní vliv. Pokud rodiče uplatňují přísnou, striktní výchovu je pravděpodobné, že dítě bude méně sebevědomé a uzavřené. Pokud jsou rodiče naopak příliš benevolentní, shovívaví, může se z dítěte stát agresivní člověk. Návyky a postoje přebírá dítě postupně od rodičů, od nich se mnoho učí a napodobuje jejich chování. Rodiče mu zrcadlí svět a ono jen přejímá odraz. Rodiče do výchovy svých dětí často přenáší postupy, které si nesou ze svého dětství.

E.S. Schaefer rozeznává čtyři základní typy výchovy podle míry kontroly dítěte a míry projevované lásky k němu:

1) Demokratická (autorativní) výchova – podporuje zdravou autoritu ve výchově. Charakteristická pro tento druh výchovy je důslednost, pevné vedení, pružnost, otevřená komunikace, spolupráce. Děti mají dostatečný prostor pro rozvíjení tvořivosti, učí se zodpovědnosti. Dítě se chová přátelsky, nezávisle, dokáže se prosadit, spolupracovat.

2) Autoritářská (autokratická) výchova – Neustálé striktní usměrňování dítěte rodičem, výchova je založena na příkazech a zákazech, tvrdé tresty. Nepřipouští se žádná diskuze, tvrdá disciplína. Rodič nebere ohledy na potřeby dítěte. Vztah mezi dítětem a dospělým je chladný, až nepřátelský. Dítě bývá závislé, nesamostatné, nesnaživé, nešťastné se sklonem k sociální izolaci, chybí spontánní chování.

¹⁴ Matějček Z., Praxe dětského psychologického poradenství, SPN, Praha, 1991, s. 63

¹⁵ www.sancedetem.cz/srv/www./content/pub/cs/clanky

3) **Shovívavá výchova** – Velká míra citu ve vztahu rodič a dítě, silné emoce ze strany rodiče. Žádné požadavky a omezení dítěte. Ve výchově nejsou stanoveny hranice ani ve chvíli, kdy je to nutné. Rodič netrestá a vyhýbá se požadavkům na dítě. Potom se takové dítě chová nezrale, nezodpovědně, neovládá své pocity, je nespolehlivé, rozmazlené.

4) **Zanedbávající výchova** – pasivní, lhostejný přístup rodičů k dítěti. Na dítě nejsou kladeny žádné požadavky, nesystematické, nedůsledné, rodiče se nezajímají o dítě a jeho rozvoj. Jde o vztah bez citových projevů. Chování dítěte je náladové. Neumí komunikovat, je zranitelné nesmělé, má nedostatek sebevědomí.¹⁶

Jedna z nejdůležitějších věcí ve výchově dětí se jeví nutnost stanovit jasné a pevné hranice, o kterých se s dětmi dá na rozumné úrovni mluvit a jednat. V takovém rodinném prostředí se dítě naučí odpovědnosti za své chování i sociální odpovědnosti za své chování, nezávislosti, svědomitosti a buduje si zdravé sebevědomí. Důležitá vlastnost ve výchově je důslednost.

Ze své zkušenosti vím, že v rodině, kde se vyskytuje problémové dítě např. agresivní, jsou častou příčinou nevhodné výchovné postupy ze strany rodičů. Rodiče takových dětí jim nedokáží poskytnout potřebný dohled, stanovovat jasná pravidla a cíle. Nezájem a odmítání ze strany rodičů, tvrdé tresty a málo podnětné prostředí působí na dítě negativně. Naopak trpělivost, láskyplný přístup a respekt působí kladně. Chování rodičů je pro dítě vzorem, který přirozeně napodobuje.

Nikdo nevychovává děti ideálně, protože ideální výchova neexistuje. Rodiče na sebe často kladou nereálné požadavky vychovávat dítě co nejsprávněji. Nejdůležitější přitom je, aby dítě vyrůstalo v láskyplném prostředí s milujícími rodiči, kteří jej přijímají takové jaké je, respektují ho, komunikují s ním, o dítě projevují dostatečný zájem, zároveň na něj kladou přiměřené požadavky a jsou důslední ve svých postojích. Důležité je také trávit s dítětem volný čas. Konfliktům nezabráníme, ty patří k běžnému životu. Je třeba si ale uvědomovat, že dítě potřebuje rodičovskou spoluúčasť, cítit v rodiči oporu. Pocit důvěry a přijetí ze strany rodiče je rozhodující.¹⁷

¹⁶ www.psyx.cz/texty/vychova-ditete-rodina.php

¹⁷ www.sancedetem.cz/srv/www./content/pub./cs/clanky

2.2 Rodičovské postoje

„Od rodičů dítě postupně přejímá návyky i životní postoje, učí se mnoha věcem, napodobuje jejich chování v interakcích s jinými dospělými i svými vrstevníky. Rodiče mu zrcadlí svět a jeho zákonitosti a ono nejdříve jen přejímá odraz, který mu předávají. Jako rodiče do výchovy svých dětí přenášíme postupy, které si neseme ze svého dětství. Jsou nám vlastní, ač s některými z nich nemusíme souhlasit. A někdy si ani nemusíme uvědomovat, že kopírujeme nežádoucí, mnohdy dokonce devastující zažitá stereotypy, které jsme v rodinném prostředí získali, což se nezřídka děje ve stresových situacích. V opačném případě, a ten se objevuje poměrně často, si rodič vytkne ve výchově jediný zásadní cíl: „Hlavně nechci vychovávat své dítě tak, jak vychovávali moji rodiče mě“.¹⁸

Vývoj rodičovských postojů je dlouhodobý. Začátek je v našem dětství a v naší rodině. Lidé, kteří s rodiči nemají svoji zkušenost jsou jistým způsobem ošizeni, jejich vlastní postoje mohou být chudé a nedokonalé. Rodičovské postoje se vyvíjí v poslední těhotenské fázi a posléze během života s dítětem. Je k tomu třeba určité zralosti a odpovědnosti na straně rodičů, ale i u prarodičů, neboť i pro ně je to nová role na kterou se musí připravit, aby byli dětem ku prospěchu a mohli je podporovat. Rodičovské postoje se projevují již prvním dětským pláčem, prvními úsměvy dítěte a reakcí rodičů na ně. Dále pokračují během celého kojeneckého období, předškolního a školního období, během puberty až do dospělosti. Je to určitý koloběh nejen toho dobrého, ale i toho špatného mezi generacemi. Nic se neztratí, to co do vývoje s láskou vložíme, to bude předáno dalším generacím.¹⁹

„Významný francouzský psycholog René Zazzo k tomu říká toto:

Víme dnes, že naše tělo nežije pouze z potravy, ale také z vřelosti někoho druhého. A to není jen básnická metafora nebo filozofická konstrukce, ale skutečný fakt. Biologické děje už se nedají definovat jenom funkcemi, jako je dýchání, krevní oběh, přijímání potravy apod. Je nutné vzít v úvahu i takové funkce, jako je vzájemný vztah jedinců téhož rodu.“²⁰

¹⁸ www.sancedetem.cz/srv/www/content/pub./cs/clanky

¹⁹ Matějček Z., Co, kdy a jak ve výchově dětí, Portál, Praha, 1996, s. 10,11

²⁰ Matějček Z., Co, kdy a jak ve výchově dětí, Portál, Praha, 1996, s. 13

2.3 Výchovné chyby

Výchovné chyby ze strany rodičů často souvisejí s výchovnými problémy u dětí. Mnohdy mohou rodiče za výchovné problémy svých dětí špatným stylem výchovy či nežádoucími výchovnými postupy.

Pokud budeme dítě příliš omezovat a klást na něj vysoké nároky jeho osobnost bude úzkostná s potlačovanou agresivitou. Výchova orientovaná na chybu, kde i přirozený nedostatek je dramatinován má za důsledek děti pasivní, které se špatně prosazují, upřednostňují postoj, kdo nic nedělá, nic nepokazí. Dítě, které jeví známky slabomyslnosti i, při normální inteligenci, prošlo celkovým výchovným zanedbáním. Dítě co zažilo rozporuplnou komunikaci je úzkostné, nejisté, nedůvěřuje okolí ani sobě. Syndrom hospitalismu se projevuje u dítěte s citovou deprivací, které má málo lásky.

Nejčastější chyby, které mají za následek nízké sebehodnocení a pocit méněcennosti je:

- *podmíněná láska* – „Zlobíš, nemám tě rád!“
- *necitlivé srovnávání s ostatními* – „Podívej se na Ivu, ta hezky píše, ne jako ty troubo!“
- *odsuzování celé osobnosti* – „Jsi darebák, jsi nemehlo, jsi hloupý.“
- *více kritiky než pochval* – „Z tebe nikdy nic nebude.“
- *potlačování oprávněné hrdosti* – „Ty z toho naděláš, jednou se ti to povedlo.“
- *podceňování schopností* – „Radši toho nech, ještě ti to spadne.“²¹

Rodiči se učíme za pochodu, učíme se chybami a našimi chybami se učí naše děti. Ideální rodič není stroj, ale pohodový člověk se svými mouchami. O vztazích mezi rodiči a dětmi bylo napsáno mnoho publikací avšak ještě nikdo nedokázal vychovat dítě a nedopustit se žádné z výchovných chyb. Vychovala jsem dvě děti. Uvědomuji si, že moji velkou výchovnou chybou byla nedůslednost a pohodlnost. Dítě něco provedlo, já se rozlobila a v záchvatu hněvu naslibovala hned několik trestů, ale do konce nedotáhla žádný. Děti záhy

²¹ www.psyx.cz/texty/vychova-ditete-rodina.php

zjistily, že pouze slibují, ale jim se nestane nic. Často jsem nedokázala zvládnout hádky a pře mezi sourozenci. Konflikty mezi nimi trvají do dnes, i když oba již dosáhly zletilosti.

I příliš volná výchova dítěti škodí. Již v útlém věku musí chápat, že každý má nejen svoje práva, ale i povinnosti. Stačí maličkosti: zalévání květin, vynášení odpadkového koše, nalít vodu pejskovi. Dítě se naučí, že život není bezstarostný a v budoucnosti z něj vyroste zodpovědný člověk. Důležité také je snažit se zaplnit dítěti den aktivitami, a to do takové míry aby je zvládalo a aby nemělo čas se nudit a z nudy zlobit.

V případě, že dítě má problém s chováním je třeba hned na počátku rozlišit problémy s chováním dané momentální situací či vývojově a poruchy chování jako psychologickou či psychiatrickou diagnózu. V prvním případě se jedná o problémy charakteristické pro určitý věk, např. puberta. V druhém případě můžeme hovořit o lékařské diagnóze.

3 VÝCHOVNÉ PROBLÉMY

Poruchy chování lze charakterizovat jako odchylku v oblasti socializace, kdy dítě není schopné respektovat běžné normy chování.

Základním rysem těchto poruch je chování, kterým jsou v různé míře, opakovaně a dlouhodobě narušovány sociální normy. Jde o odchylky v osobnostním vývoji, které jsou dány interakcí základních etiologických faktorů

a) Vliv sociálního prostředí, především rodiny. Jestliže rodinný model chování působí nedostatečně nebo nevhodně, zvyšuje se riziko rozvoje nežádoucích osobních charakteristik, které k poruchám chování vedou.

b) Genetická dispozice k disharmonickému vývoji.

c) Oslabení nebo porucha CNS, převážně na bázi prenatálního či perinatálního poškození.²²

3.1 Příčiny výchovných problémů

Jeden z nejdůležitějších a nejtěžších kroků je odhalit příčinu výchovných problémů. To bývá velmi obtížné, zdlouhavé, vyžaduje to spoustu hledání, trpělivosti a přemýšlení. Následně se snažíme příčinu odstranit nebo minimalizovat. Často spolupracuje rodina s pedagogicko-psychologickou poradnou, kde lze využít i některé diagnostické metody jako například: sociometrie, kresba, pozorování, rozhovor, dotazník, studium školních prací, apod. Během nápravného procesu bychom dítěti měli dát najevo, že odsuzujeme jeho činy a ne jeho samého. Nyní uvedu příklady některých možných příčin výchovných problémů.²³

1) **Vážná nehoda, incident nebo neštěstí** - pokud je dítě svědkem nebo dokonce účastníkem nějaké vážné nehody, neštěstí nebo nějakého incidentu musí bezpochyby nějak zare-

²² Vágnerová M., Psychologie problémového dítěte školního věku, Karolinum, Praha, 1997, s67,68

²³ www.chytrazena.cz/vychovne-problemy-u-deti-12336.html

agovat. Na stresové situace každé dítě reaguje jinak. Dítě se obvykle vzpamatuje, ale hrozí mu trvalé následky (např. noční můry, pomočování), které budou záviset na podpoře okolí a závažnosti situace.

2) **Rozvod** – dítě rozvedených rodičů prožívá také bezpochyby určité problémy. Děti bývají vystaveny bouřlivým hádkám, výměnám názorů a vzrušeným emocím. Starší děti se začnou k sobě chovat nepřátelsky a agresivně. U mladého člověka se mohou objevit psychologické problémy, tato osoba je také náchylnější k závislostem na návykových látkách a alkoholu.

3) **Úmrtí blízké osoby** – vyrovnat se se smrtí rodiče nemusí být jednoduché, může znamenat velký problém. Míra ovlivnění závisí na podpoře dalších členů rodiny a od těch, kteří jsou v jeho blízkosti. Pokud dítě zůstane v rodinném prostředí s druhým rodičem ke kterému má dobrý vztah, může být dopad ze smrti minimální.

4) **Rodinné prostředí** – špatné soužití rodičů může u dítěte ovlivnit pocit bezpečí. Nízké postavení rodiny v komunitě může negativně ovlivnit i vztah dítěte k jeho vrstevníkům. Kamarádi jej odmítají a posmívají se mu. *Byt ve kterém žije mnoho lidí, je pro dítě často příčinou frustrace a napětí. V početné rodině se možná dítěti nedostává tolik pozornosti, kolik jí potřebuje, nemá příležitost vyjádřit své pocity.* Dalším problémem je, když otec a matka mají velké osobní problémy, že nejsou schopni se o dítě řádně starat, když otec je zapleten do zločinu nebo když rodina žije ze sociálních dávek.²⁴

5) **ADHD** – jedná se o hyperaktivitu s poruchou pozornosti. U nás se užívá pro tento druh obtíží termín LMD – lehká mozková dysfunkce. Jedná se o obtíže v chování dětí, které jsou podmíněny zdravotními příčinami, a vnější vlivy se na nich podílejí až druhotně. Dítě s ADHD je většinou citlivější než ostatní děti a na jakýkoliv pocit nejistoty reaguje nepřátelsky.²⁵ O dětech s ADHD se hovoří jako o neklidných dětech. Jsou nepozorné, nepořádné, snadno unavitelné, neudrží pozornost, v lavici neposedí, ve vyučování vykřikují, odbíhají, nedokončí započatou činnost, houpe se na židli, obtížně se přizpůsobují požadavkům, které na ně klade okolí. Dítě s ADHD mluví a jedná impulzivně, bez přemýšlení o důsledcích

²⁴ Train Alan, Nejčastější poruchy chování dětí, Portál, Praha, 2001, s33-s38

²⁵ Train Alan, Specifické poruchy chování a pozornosti, Portál, 1997, s.11,12

svého jednání, vnucuje se skákáním do řeči a pronáší nevhodné poznámky. Tato porucha je dědičná.

Příčin problémového chování může být celá řada. V další kapitole bych se chtěla zmínit o příčinách, které nejsou vidět tzv. „skrytých“.

3.2 Skryté problémy

V případě „skrytých problémů“ je diagnostika komplikovaná. Odborníci potřebují prošetřit veškeré stránky života dítěte, pokud mají porozumět jeho chování. Možná při tom v životě dítěte objevíte zdroj strachu, který byste byli nikdy nepokládali za možný. Vyšetření při výchovných problémech lze provést na požádání rodičů. Vhodné je zejména tam, kde si rodič neví rady s problémovým chováním svého potomka v rodině nebo na veřejnosti a nezná příčinu tohoto chování. Diagnostika výchovných problémů zahrnuje strukturovaný rozhovor, jak s rodiči, tak s dítětem. Následuje administrace vztahových dotazníků pro zúčastněné. Závěr diagnostiky patří kresebným a hravým technikám. Na základě diagnostiky následuje většinou poradenství při výchově dětí.

Citové týrání – K týrání citovému dochází ve všech typech rodin – v bohatých, v chudých i ve středních. Ve velké míře se ale vyskytují tehdy, když mají rodiče mnoho vlastních zájmů. Nejčastěji k němu dochází v mladších rodinách. Malé dítě, které je citově týráno a které si nevytvořilo silné citové pouto k rodičům, nebude později schopné kvalitního vztahu s jinými dospělými osobami.²⁶

Psychické týrání – Mnoho rodičů si ani neuvědomuje devastující vliv svého chování. Nejčastější formy psychického násilí jsou:

- ústrky, přehlížení, ponižování, časté nadávky
- vyhrožování, cílené vyvolávání strachu u dítěte, nerespektování soukromí dítěte
- odpírání citové odezvy, ignorování
- neustálé neadekvátní obviňování

²⁶ Train A., Nejčastější poruchy chování dětí, Portál, Praha, 2001, s 42

- vydrání, manipulace, neustálé srovnávání s jinými dětmi
- přetěžování dítěte
- vystavování dítěte závažným domácím konfliktům
- izolování dítěte
- nedostatečný zájem o dítě z důvodu vysoké zaměstnanosti rodičů
- zanedbávání a nezájem o duševní či tělesné zdraví dítěte²⁷

Tělesné týrání – Když je dítě v raném věku tělesně týráno, existuje reálné nebezpečí, že bude v pozdějších letech agresivní a násilné, že se z něj stane společensky nepřizpůsobivý a delikventní jedinec. Pokud je týráno starší dítě, může se stáhnout do sebe a mít deprese. Dokonce může uvažovat o sebevraždě.

Sexuální zneužívání – V případě, že dítě bylo sexuálně zneužito, může se v jeho hrách i ve vztazích k ostatním vrstevníkům projevovat zvýšený zájem o sex. Dítě bude mít nekusné poznámky o sexu a může se snažit podněcovat sexuální kontakt s dětmi nebo s dospělými. Takové děti mívají noční můry, poruchy spánku, jsou ustrašené, nemají chuť k jídlu, trpí bolestmi břicha, v noci dochází k počurávání někdy i k pokakávání. Děvčata si mohou začít ubližovat, trpět mentální anorexií či bulimií. Nejhorším důsledkem je to, že člověk se může sám stát zneužívajícím.²⁸

Šikana – „Šikanování lze definovat jako násilně ponižující chování jednotlivce nebo skupiny vůči slabšímu jedinci, který nemůže ze situace uniknout a není schopen se účinně bránit.“ Šikanující agresor bývá vůdčí typ, fyzicky zdatný, neukázněný. Má potřebu se předvádět a dokazovat svou převahu nad ostatními. Má zvýšenou tendenci se prosazovat, kterou nelze uspokojit v jiné oblasti z důvodu omezenějších kompetencí a návykem řešit svoje problémy násilím. Oběť šikany bývá nešťastný jedinec bez sebevědomí, fyzicky málo zdatný a neobratný, někdy je obézní, někdy nosí brýle či rovnátka. Ostatními bývá hodno-

²⁷ www.sancedetem.cz/srv/www/content/pub./cs/clanky

²⁸ Train A., Nejčastější poruchy chování dětí, Portál, Praha, 2001, s 43,44

cen jako málo sympatický, samotářský s malou či žádnou prestiží ve skupině, bezbranný a s nízkým sebehodnocením.²⁹

3.3 Projevy problémového chování

Problémové chování se projevuje různými způsoby. Mezi ty nejčastější patří neprospěch, záškoláctví, problémy v kolektivu spolužáků (nesnášenlivost, arogance, agrese, šikana), stále častěji se objevují i problémy se závislostmi, problémy se vztahy k vrstevníkům i k dospělým, v adolescenci se pak objevují i velké problémy se sebepojetím a hodnotovou orientací. Nyní budu psát o těch nejuváděnějších v odborné literatuře.

Lhaní – Dítě, které lže, nerespektuje autoritu. Lhaní je projevem odmítnutí respektu k autoritě. Je třeba rozlišovat různé druhy lhaní. Pokud si dítě vymýšlí nepravdivé příběhy, kde hraje zpravidla atraktivní roli, jedná se o lež bájivou. Dítě prožívá své vyprávění tak intenzivně, že často uvěří jeho pravdivosti. Pravá lež je charakteristická tím, že dítě lže úmyslně. Většinou jde o obranný mechanismus, když se potřebuje vyhnout potížím, konfliktům, hádkám a nebo potřebuje získat nějakou výhodu.

Záškoláctví – Je rozdíl mezi porušením povinnosti chodit do školy a mezi jejím odmítnutím. Záškoláctví je spojeno se lží, leností, nechutí, strachem, nenávistí nebo s odporem. Záškoláctví lze v některých případech pojmout jako obranu únikového charakteru a jeho cílem je vyhnout se velké neúnosné zátěži, kterou je škola. Záškoláctví nemusí být jen obranným mechanismem. Chopení za školu je přestupek proti normě. Je výrazem neschopnosti a neochoty akceptovat normy a povinnosti, která nepřináší aktuální potěšení.³⁰

Krádeže – Většinou jde o obrovskou dětskou touhu mít něco, co má druhý. Dle Matějčka 1991 se u dětí se rozlišuje několik forem krádeží:

- *Dítě bere doma věci nebo peníze a rozdává je nebo za ně kupuje něco druhým dětem. Za tímto jednáním spatřujeme nespokojenost v oblasti sociálních vztahů.*

- *Dítě bere doma peníze a kupuje za ně věci jen sobě. Jde o nespokojenost v citové oblasti.*

- *Domácí krádeže jsou motivovány touhou mít něco, co je v očích rodičů nesmyslné.*

²⁹ Vágnerová M., Psychologie problémového dítěte školního věku, Karolinum Praha, 1997, s82, 83

³⁰ Vágnerová M., Psychologie problémového dítěte školního věku, Karolinum Praha, 1997, s 71,72,73

- *Krádeže v partě nebo*

- *Pro partu. Jedná se o přijetí do dané skupiny.*

- *Kleptomanie – psychiatrická nemoc.*

Útěky z domova a toulky – rozlišujeme dva druhy útěků. Útěk před ponížením a hanbou kterou by dítě zažilo při konfrontaci s rodiči. Je to obrana před vlastní identitou. Druhý případ, kdy útěky z domova jsou plánované a připravované. Jedná se většinou o pomstu rodičům či vychovatelům. Toulání je prvek asociálního jednání, může být podloženo hlubší psychopatologií, jejímž příznakem je citová plochost.

Čachrování – Různé formy vyměňování, obchodování, drobných podvodů, nepřehledného „půjčování“ i krádeží.³¹

Agresivita – Agresi můžeme pojmut jako násilí zaměřené proti lidem, zvířatům nebo věcem. S agresivitou se můžeme setkat u všech lidí. Většina však umí se svojí agresivitou zacházet tak, aby byla sociálně přijatelná. Příčiny agresivního vystupování se mohou lišit. Všeobecně se uvádí jako možný zdroj nashromážděné energie. Frustrační teorie vidí příčinu agresivního chování v obraně proti úzkosti. Můžeme se však potkat i s patrně nejméně sociálně příjemnou formou agresivity, kdy ubližování slouží člověku pro radost a potěšení jako náhradní uspokojení deprivovaných potřeb, tedy kdy je agresivita důsledkem citové deprivace. Takový agresor potom trápí a mučí zvířata, šikanuje, bije mladší a slabší a po ublížení sám zažívá pocit uspokojení a slasti.³²

Drogová závislost – Příčin, které vedou k závislosti na drogách je mnoho. Je to touha ochutnat něco nového, neobvyklého, neobyčejného. První impuls může vycházet z nudy nebo ze zvědavosti. Příčinou může být i únik od problémů nebo špatná parta. Droga vyvolává pocit štěstí, sebejistoty a uvolnění. Drogy přináší velké riziko, které děti nevnímají. Drogová závislost postupně stoupá a chování drogově závislého se mění k horšímu. Je unavený, apatický, častá změna nálad, úbytek pozornosti, ztráta paměti, tělo chátrá. Následuje nedostatek financí na koupi drogy, narkoman si nejprve půjčuje, prodává svoje věci, nakonec krade či prostituje.

³¹ Matějček Z., Praxe dětského psychologického poradenství, SPN Praha, 1991, s 303-314

³² Lazarová B., První pomoc při řešení výchovných problémů, Agentura Strom, 1998, s.24,25

4 ŘEŠENÍ VÝCHOVNÝCH PROBLÉMŮ

Vyskytl se výchovný problém, který jsme se snažily vyřešit v rámci rodiny, ale bezvýsledně. Při řešení výchovných obtíží se mnohdy neobejdeme bez odborné pomoci. O závadovém chování dětí lze hovořit se školní výchovnou poradkyní, objednat se do pedagogickopsychologické poradny či do střediska výchovné péče. Prevencí a vhodným využitím volného času se snažíme snížit či úplně eliminovat riziko závadového chování u našich dětí.

4.1 Prevence v rodině

Základem prevence je vychovávat děti ke zdravému stylu života, k pozitivnímu myšlení, sociálnímu chování a rozvoji osobnosti bez sebezničujících forem, agresivity a porušování zákona. Prevence v rodině sice není všemocná, ale je velmi důležitá. Volný čas hraje velkou roli v prevenci sociálních patologií. Je důležité, aby děti navštěvovaly zařízení pro zájmovou činnost mimo vyučování (sportovní kluby, umělecké kluby, kroužky, apod.), protože většina závadového chování se děje ve volném čase ve skupině nudících se vrstevníků. Vytvořením dostatečné možnosti volnočasových aktivit, pěstování zdravého postoje k volnému času, zapojením dětí a mládeže do většího množství aktivit je základním předpokladem, aby se zabránilo fetování, krádežím, zločinu a dalším záporným jevům.

Současný vývoj je takový, že není velký zájem o naplnění volnočasových aktivit dětí a mládeže. Převažuje pasivita a konzum rekreačních aktivit. Obvykle je to počítač, dívání se na televizi, poslech hudby, čtení časopisů, setkání s přáteli a nicnedělání. Mládež má velké spády k návštěvám restaurací, kaváren diskoték a různých zábav. Myslím si, že rodiče i společnost by se měli zajímat o trávení volného času dětí. Základem je využití volného času v rodině. Náměty bereme od svých rodičů, sourozenců, naučit se určitému způsobu chování, napodobujeme jejich životního styl a přístup k životu. Velké množství dětí prožívá svůj volný čas venku na ulici, bez kontroly, bez zájmu. Je třeba, aby se děti učily smysluplně využívat svůj volný čas, tzn. učit se správnému způsobu života, který je předpokladem veškeré prevence.

Jedna z funkcí využití volného času je přispívat k rozvinutému rozvoji osobnosti dětí hlavně v období jejich dospívání. Napomáhá k rozšíření znalostí, kladných vlastností, dovedností a pohybových schopností. Ve volném čase se pěstují koníčky a záliby. Může dojít k upevňování vztahů v rodině a k zlepšení komunikace mezi jejich členy.³³

4.2 Poradenská pomoc pro děti s výchovnými problémy

Pokud se v rodině již vyskytly výchovné problémy s dětmi, mají rodiče možnost obrátit se na tato zařízení:

Výchovný poradce - Výchovné poradenství se zajišťuje na školách. Plní především čtyři úlohy:

- Řeší problémy týkající se chování žáků, vztahů mezi nimi, vztahů mezi žáky, učiteli a rodiči.
- Pomáhá při začleňování žáků s poruchami učení do výuky.
- Je k dispozici žákům, pokud potřebují pomoci s potížemi osobního rázu.
- Pomáhá žákům s výběrem budoucího povolání nebo střední školy.³⁴

Pedagogicko – psychologická poradna - Mladším i starším dětem a jejich rodičům nabízí pomoc při zvládnání nejrůznějších obtíží se vzděláváním a výchovou. Např.

- Pomoc při řešení výukových obtíží.
- Pomoc při zvládnání výukových obtíží.
- Pomoc při volbě další vzdělávací cesty.
- Pomoc při řešení adaptačních a vztahových problémů v třídních kolektivech.
- Péče o mimořádně nadané žáky.³⁵

³³ www.chytrazena.cz/vyznam-efektivniho-vyuzivani-volneho-casu-deti-20883..html

³⁴ www.tyrsova.cz/vychovny-poradce

³⁵ www.pppbrno.cz/page-rodice.php?strana=pece_o_zaky_zs&menu=co_menu

Psychologové, speciální pedagogové a sociální pracovníci zastávají roli zkušených průvodců a prostředníků při řešení rozmanitých situací spojených se vzdáváním a výchovou.

Středisko výchovné péče – poskytuje všestrannou preventivně výchovnou péči dětem a mladistvým s negativními projevy chování. Pokud si nevíme rady s vlastním dítětem, jeho výchova je nevladatelná, neumíme se domluvit, dítě se chová podivně, máme podezření, že má nějaké psychické problémy, experimentuje s drogami nebo je zneužíváno či týráno obracíme se na Středisko výchovné péče

Středisko poskytuje:

- *poradenskou a terapeutickou pomoc pro děti, mládež a jejich rodiče,*
- *komplexní psychologickou diagnostiku,*
- *komplexní etopedickou diagnostiku,*
- *specializované skupinové programy,*
- *individuální péče s oběťmi, agresory,*
- *zajišťování osmítýdenních pobytů na internátních oddělení SVP,*
- *doporučení, případně kontakt na jiné pracoviště.*

Klienty SVP jsou děti s výchovnými a výukovými problémy (špatný prospěch, záškoláctví, krádeže, útoky z domova, agresivní, hrubé chování), děti, které se nerozumí s vrstevníky (uzavřené, samotářské, konfliktní), oběti závislostí (uživatelé návykových látek, patologičtí hráči), oběti šikany a agresori šikany.³⁶

Středisko výchovné péče v Brně na Veslařské ulici má významný specifický program. Za spolupráce rodiny klienta se jedná o preventivně výchovnou péči. Základem této péče je pomáhat dětem, u kterých není nařízena ústavní výchova. Středisko poskytuje pomoc všem, kteří se ocitají v obtížných životních situacích a řeší je způsoby, které je poškozují. Mimo ambulantní a poradenskou péči poskytuje středisko i možnost dvouměsíčních inter-

³⁶ www.svpbrno.ic.cz

nátních pobytů pro chlapce a/ dívky ze základních a středních škol. Ve středisku procházejí klienti také individuálními, skupinovými a rodinnými terapiemi, realizuje se psychologické vyšetření.

Klienti se věnují také mnoha zájmovým činnostem. Ze sportů je to cyklistika, bruslení, plavání, míčové hry – na vše má středisko vlastní vybavení. Klienti využívají i umělecký ateliér, kde modelují, kreslí a učí se další výtvarné techniky. Odbornou péči zajišťují psychologové, učitelé, speciální pedagogové a vychovatelé.³⁷

4.3 Sociálně- právní ochrana dětí

Smyslem a cílem sociálně právní ochrany dětí je zajistit všem dětem ochranu a vhodné podmínky pro to, aby mohly své dětství prožívat šťastně a spokojeně a nedostávaly se do konfliktu se svým okolím ani širší společností. Sociálně-právní ochrana dětí je v ČR realizována prostřednictvím Oddělení sociálně-právní ochrany dětí – OSPOD. OSPOD řeší všechny oblasti života dítěte, tj. zdravotní, výukové, výchovné, trestně-právní, sociální, rodinně-právní. OSPOD je jedinou institucí, jejímž klientem je dítě. Dítě má právo obrátit se i bez vědomí rodičů na OSPOD se žádostí o pomoc a má právo se vyjádřit ke všem skutečnostem, které se ho týkají. OSPOD analyzuje problém, definuje cíl a způsoby jeho dosažení, zajišťuje spolupráci dítěte a rodičů na odstranění problémů a dosažení tohoto cíle. Koordinuje činnost všech odborníků a institucí, které se přijímání opatření na ochranu dítěte podílejí. Spolupráce s dítětem a rodinou je dlouhodobá, může začít ještě před narozením dítěte a trvá do zletilosti nebo do doby vyřešení problémů vzniklých do 18 let věku dítěte.

Sociálně-právní ochrana dětí vychází z následujících právních norem:

- Ústava
- Listina základních práv a svobod, Úmluva o právech dítěte, ratifikované mezinárodní smlouvy a dohody
- Zákon o sociálně právní ochraně dětí
- Občanský zákoník

³⁷ www.wt.zidenickyzpravodaj.cz/printart.php?id=60

- Zákon o soudnictví ve věcech mládeže
- Trestní zákon, Trestní řád
- Přestupkový zákon
- Občanský soudní řád, Správní řád a další

Sociálně-právní ochranu zajišťují orgány sociálně – právní ochrany, jimiž jsou:

- krajské úřady,
- obecní úřady obcí s rozšířenou působností,
- obecní úřady,
- ministerstvo práce a sociálních věcí,
- Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí,³⁸

Kurátoři pro mládež - provádějí komplexní sociálně – právní poradenství a sociální terapii v problémových rodinách. Řeší problematiku dětí a mladistvých s opakovanými výchovnými problémy závažnějšího charakteru. Kurátoři pro děti a mládež pracují s rodinami, ve kterých žijí děti s poruchami chování a které se dopustili trestného činu, rodičům poskytují pomoc. Na žádost policie, soudů a státního zastupitelství vypracovávají kurátoři zprávy o výchovném prostředí dětí, jejich chování a stupni mravního narušení.

Na závěr této kapitoly bych se chtěla zmínit o sociálních pracovnících, kteří pracují na OSPOD. Tato práce není jednoduchá, ba naopak je zodpovědná a často psychicky náročná. Vyžaduje každodenní řešení mnohdy složitých případů. Častá je práce v terénu, přímo v domácnostech rodin. Sociální pracovníci se setkávají denně s nejrůznějšími osudy lidí a dětí, prožívají s nimi jejich trápení a snaží se jim ze všech sil pomoci. Bohužel ne vždy úspěšně. Většinou se jedná o „běh na dlouhou trať“. V této profesi hrozí syndrom vyhoření.

³⁸ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 ANALÝZA PŘÍPADOVÝCH STUDIÍ

V další části bakalářské práce jsou popsány případové studie, které zachycují děti s výchovnými problémy, hledání příčin výchovných problémů a způsoby jejich řešení. Též jsou zde uvedena metodologická hlediska a výzkumná otázka.

5.1 Metodologická východiska

V bakalářské práci jsem využila metodu studia odborné literatury a jiných dokumentů a případové studie dětí s výchovnými problémy, konkrétní případy řešené na úseku sociálně – právní ochrany dětí. Jedná se o kvalitativní výzkum.

„Termínem „kvalitativní výzkum“ se v pedagogice označuje nový druh empirického výzkumu, který se začal rozvíjet v zahraničí od 60. let.“³⁹

Případová studie – je metoda, která byla do pedagogického výzkumu převzata z jiných oborů vědy. „Zkoumaný případ“ je detailně popsán a vysvětlován. Za výhodu této metody lze označit možnost hlubšího poznání případu, nevýhodou je omezení či znemožnění zobecnit výsledek nebo závěr. Případová studie se také někdy nazývá „kazuistická“. Původně vznikla jako další možný podklad pro zkoumání. Předmětem kazuistik často bývaly děti s výchovnými problémy či s problémy vzdělávacími. Za účelem objasnění těchto problémů se shromažďovaly veškeré informace o dětech – rozhovory s dětmi, jejich učiteli a rodiči. Uvádějí se i výsledky lékařských nebo psychologických vyšetření. V českém pedagogickém výzkumu se metoda případové studie neuplatňuje tak často jako v zahraničí.⁴⁰

Svým šetřením chci odpovědět na otázku zda-li se výchovné problémy s dětmi vyskytují ve všech typech složení rodin a ve všech typech rodinného prostředí. Problémy s dětmi jsou nejen v rodinách nějakým způsobem narušených, ale i v rodinách na první pohled „normálních“.

³⁹ Průcha J., Pedagogický výzkum uvedení do teorie a praxe, Karolinium, Praha, 1995, s. 32

⁴⁰ Průcha J., Pedagogický výzkum uvedení do teorie a praxe, Karolinium, Praha, 1995, s. 63,64

5.2 MONIKA aneb anděl s ďáblem v těle

Monika je osmiletá dívenka, která chodí do 2. třídy na základní školu. Její postava je drobnější, má jemné obličejové rysy, dlouhé blondřaté vlasy a velké modré oči. Vzhledem připomíná andílka. Pochází z úplné rodiny. Oba její rodiče jsou středoškoláci. Oba pracují v Baumaxu jako prodavači. Rodina bydlí v panelovém domě na sídlišti, v obecním bytě I. kategorie 2 + 1. Domácnost je v pořádku, čistá, standardně vybavená. Doposud nebyly na rodinu žádné stížnosti. Rodiče se o dceru starají. Jedná se o „běžnou rodinu“. V bytě o patro níže bydlí babička ze strany otce, která rodičům vypomáhá. Chodí pro Moniku do školy. Dítě je u ní do doby příchodu rodičů z práce.

V lednu 2012 se obrátila základní škola na příslušný OSPOD s žádostí o pomoc při řešení výchovných problémů. Monika svým patologickým chováním narušuje výchovu a vzdělávání svých spolužáků. Doposud realizovaná opatření nevedou k nápravě jejího chování. Rodiče začali navštěvovat s dcerou Středisko výchovné péče. K žádosti o spolupráci připojila škola zápisy z osmi výchovných komisí z roku 2011. Důvody pořádání výchovných komisí: Velmi vulgární vyjadřování, sexuální charakter chování. Při převlékání po hodině tělesné výchovy si sundala kalhotky, rukou si sahala do rozkroku a potom si utírala ruce do triček spolužaček. Při vyučování vyrušuje, nespolupracuje, nedbá pokynů vyučujícího. Má špatné školní výsledky. O přestávce si sundává kalhoty a vystrkuje na spolužáky nahý zadek. Kreslí obrázky s nahými muži, kteří čůrají nebo ajakulují. Ve třídě je neoblíbená nemá žádné kamarády. Rodiče spolupracují se SVP a jejím psychologem ovšem bez výsledků a bez zlepšení situace.

OSPOD provádí šetření v domácím prostředí rodiny, předvolávají rodiče i Moniku k pohovoru. Navazuje kontakt jak se základní školou tak se SVP.

Při pohovoru rodiče uvádějí, že Monika je živější dítě. I doma je třeba ji usměrňovat. Jinak nemají pocit, že by se chovala jinak nebo hůře než ostatní. Doma ve spolupráci s rodiči pravidelně píše úkoly a připravuje se na školu. Matka uvádí, že Monika doma vypočítá příklady bez chyby a ve škole to má špatně. Rodiče mají pocit, že třídní učitelka nemá Moniku v oblibě, ona to vycítila a tzv. se „šprajcla“. Uvažují o změně školy, ale doufají, že ve třetí třídě s jinou učitelkou bude Monika lépe vycházet. Co se týče obrázků, které Monika malovala a které viděla i psychologka, jsou údajně v jejím věku běžná věc. Do družiny už Monika nechodí. Jeví se, že rodiče mají zájem situaci s dcerou řešit a zlepšit.

O samotě, bez rodičů, bylo hovořeno s Monikou. Působí klidně, rozumně, nejprve odpovídala na otázky, posléze se sama rozpovídala. Sděluje, že do školy moc ráda nechodí, paní učitelku také nemá ráda, protože na ni moc křičí. Nejraději má zpěv a výtvarnou výchovu. Sama se nabízí, že něco namaluje. Kreslí šaty pro princeznu. Matematika jí nebaví. S holkama ve třídě nekamarádí, protože se s ní nechtějí bavit. O víkendu jezdí někdy s tatínkou na ryby na Mušov. Má svoji udici. Když je teplé počasí bývají v přírodě i přes noc. Jezdí s nimi ještě kamarádi otce a jejich děti. Monika je upovídaná, má radost, že je středem pozornosti.

Škola při ústním hovoru naznačuje, zda nedochází k některé z forem sexuálního zneužívání. SVP doporučuje rodičům vyšetření Moniky u sexuologa, avšak rodiče se k tomu nemají, objednaný termín bezdůvodně přeobjednávají a z vyšetření projevují obavy, aby se Moničino chování ještě nezhoršilo. Uvádí, že mají rodinnou krizi, vypadá to na rozvod, probíhají hádky, do všeho se plete babička. I to je možná příčina chování Moniky.

V dubnu 2012 proběhlo sexuologické vyšetření dívky v doprovodu matky s výsledkem, že vyšetřením, nebylo zjištěno podezření na sexuální zneužívání. Dívka je tělesně prepubertální. Matce doporučeno, aby dcera byla vedena u dětského psychologa a doporučeno endokrinologické vyšetření k vyloučení předčasné puberty.

Po vyšetření rodiče ukončují spolupráci se SVP z důvodu nespokojenosti s prací střediska a rozhodují se ke změně základní školy. SVP trvá na tom, že rodiče se chovají divně, nemají zájem situaci řešit. Obrázky, které kreslí Monika odpovídají kresbám zneužívaných dětí.

Od 1. 9. 2012 nastupuje Monika do 3. třídy, do nové základní školy. Záhy se opět začne projevovat její problematické chování. Ukázalo se, že změna školy dívčiny problémy nevyřeší. Nová škola uvádí, že ihned v prvních dnech se dívčino chování zcela odlišovalo od ostatních dětí. Ve zprávě pro OSPOD uvádí, že dítě používá velmi vulgární, sexuálně laděné výrazy. Neustále ve výuce vše komentuje, vyrušuje, vysmívá se ostatním dětem, pracovní aktivita je nulová, cestu do plavání nezvládá, obnažuje se, zapomíná školní pomůcky a úkoly, je nervózní, kouše si nehty. Monika si často vymýšlí a lže. Situace se zlepšuje s asistentkou, úkoly řeší pouze, když se jí chce a má náladu. Cestou do plavání Monika bušila na kapoty aut, zvonila na zvonky, vybíhala do silnice. V plavání nechtěla plavat, vymlouvala se, že nemá věci, ale ty měla uschované v batůžku. Po příchodu do šaten se svlékla a nahá s perverzními provokacemi se zdržovala mezi již připravenými spolužač-

kami. Po absolvování plavání si na ni stěžovala trenérka. Monika se zavřela ve sprše a nechtěla ji opustit, pomazala stěny, obklady a dlažbu tekutým mýdlem, které si pumpovala z dávkovače a svlečený spodní díl plavek. Svě chování vysvětlila tím, že chtěla, aby děti ve sprše uklouzly a zranily se. Nechtěla pomazané obklady setřít, nechtěla se ani obléci. Třídní učitelce Monika tvrdila, že má moc ráda kočičky a prozradila ji webové stránky na které ráda chodí. Posléze učitelka zjistila, že tyto stránky jsou drsné, kočky se zde do krve perou, požírají, porůznu jsou rozházeny části jejich těla, všude se povalují kusy masa. Učitelka konstatuje, že Moničino chování je disociální, její narušené chování k ostatním dětem je evidentní, spolužáky provokuje a ponižuje vulgárními posměšky, její rozvratnické chování má neblahý vliv na klima třídy.

Výchovná komise svolána na říjen 2012 za účasti rodičů, ředitelky, výchovné poradkyně, školní psychologky a OSPOD. V říjnu také podává OSPOD na Policii ČR podnět na podezření z trestného činu dle § 201 z.č. 40/2009 Sb. ohrožování výchovy dítěte, aby se prošetřila možnost sexuálního zneužívání a bylo zabráněno různým dohadům a dalším spekulacím.

Na výchovné komisi, za účasti všech, znovu projednáváno Moničino nevhodné chování. Rodiče uvádí, že doma je dceřino chování „normální“. Školní příprava probíhá každý den. Webové stránky, které Monika navštěvuje mají pod kontrolou. Rodiče mají pocit křivdy, pocit, že jim nikdo nevěří a nerozumí. Matka dívky uvádí, že prodělali vyšetření v Pedagogicko-psychologické poradně, kde jim bylo doporučeno neurologické vyšetření, výuka za pomoci školního asistenta. Dále chodí s dcerou k psychologce. Ze strany kantorů bylo na rodiče apelováno, aby Monika prodělala pobyt na psychiatrii, kde bude provedena řádná diagnostika. Nestačí pouze jednou za měsíc docházet k psychologce, jde o to, aby Moničino chování bylo sledováno odborníky dlouhodobě. Může se jednat o psychiatrickou poruchu, která by postupem času a s přibývajícím věkem dítěte mohla přerůst v závažnou chorobu (schizofrenii, rozdvojená osobnost, psychopatie).

Dne 13. 11. 2012 nastupuje Monika do Psychiatrické léčebny Brno – Bohunice. Její pobyt tam trvá do 19. 12. 2012. Výsledky vyšetření nenachází přímé důkazy pro pohlavní zneužití dívky. Jako dominující problém se jeví dosud neléčená ADHD, včetně závažných druhotných nepříznivých důsledků – narušení socializace, pocitu inferiority a nepřijetí, snížené sebevědomí. To jsou prameny symptomů poruch chování, především opozičního vzdoru, provokací, konfliktů. Dívka vykazuje i příznaky deprivace a citové frustrace. Během

hospitalizace se stav dívky zlepšil, při propouštění vykazuje mírnější příznaky ADHD (nepozornost, impulzivita). Ze strany psychiatrické léčebny bylo doporučeno:

- pravidelně užívat předepsanou medikaci
- ambulantní psychiatrická léčba
- zařazení dívky do třídy s menším počtem dětí, případně péče asistenta – pedagoga

Ve školní přípravě vyžaduje individuální trpělivý a důsledný přístup. Vhodné je zadávání kratších úkolů s dostatečným časem na jejich vypracování a kontrolu. Domácí příprava by měla být kratší. Vhodné je zaměřit se na sociální dovednosti.

Vyšetření Policie ČR bylo ukončeno s následujícím závěrem:

Nezletilá se projevuje často neadekvátně, upozorňuje na sebe nevhodnými projevy, ale nejedná se o projevy pohlavně zneužitého. Má-li nezletilá výchovné problémy ve škole i doma je to způsobeno jejím zdravotním stavem, problematickými vztahy s vyučujícími a spolužáky, ale ne stresujícími sexuálními zážitky.

Dne 27. 1. 2013 nastoupila Monika do Základní školy, Palackého 68 v Brně. Jedná se o školu, která se specializuje na výuku dětí s lehkým mentálním postižením a dětí se specifickými vývojovými poruchami chování (ADHD). Výuka probíhá ve třídách s malým počtem žáků pod vedením speciálních pedagogů s vysoce individuálním přístupem. Zaměřuje se na aktivní přípravu žáků do života a pomáhá při výběru vhodného učebního oboru. Žákům nabízí řadu zájmových kroužků. Škola spolupracuje se speciálně-pedagogickým centrem, pedagogicko- psychologickou poradnou a dalšími odborníky.

Monika byla zpočátku v hodinách zamlklá, pracovala velmi pomalu, její ochota pracovat byla velmi křehká, často opakovala, že si práci dodělá doma, celou hodinu nepracovala, ale chtěla si hrát nebo kreslit. Postupně navazovala kontakt s pedagogy i spolužáky. Pátou hodinu bývala a dosud je velmi nervózní, vykřikovala vulgární slova a nepracovala. V současné době se osvědčuje důsledné, ale laskavé jednání. Je třeba ji stále ujišťovat, že je chápána, přijímána. Dnes již většinou ochotně pracuje. Baví ji prvouka, nebaví matematika. Stále se však dostávají náhlé změny nálad. Většinou pak konflikt vyhodnotí tak, že práci dělat nechce. Smlouvá, že je úkol těžký, chce pracovat doma. Je náladová také směrem ke spolužákům, bývá slovně agresivní, dnes je však viditelná změna, dokáže ve většině případů respektovat učitele. Potřebuje čas na rozmyšlenou, v hodinách většinou pracuje, ale svým tempem a zároveň si hraje, prosadí si hračku na lavici apod. Vykazuje zvláštnosti

v chování – přetrvává silná obliba hraček, talismanů, nosí je do školy. Občas si v hodině pomaluje ruce fixou až k předloktí, uvolňuje si napětí opakováním vulgarismů, po upozornění je říká šeptem, okusuje si nehty, projevuje výrazný zájem o sexualitu. Lze konstatovat, že došlo k adaptaci dívky na nové prostředí školy a malý kolektiv osmi dětí, k mírnému uklidnění, některé projevy nejsou tak intenzivní (opozice k učiteli, neochota pracovat). Rodiče uvádí, že v domácím prostředí došlo k výraznému zlepšení.

Závěr: Dívka s projevy ADHD, s pomalejším pracovním tempem, emočně labilní, náladová, s výraznými projevy opozičního vzdoru, s expresivními projevy sexuality, v konfliktech nebo ve stavech nervozity používá vulgarismy.

Monika pochází z úplné rodiny. Finanční situace rodiny je dobrá. Sociokulturní prostředí na dobré úrovni. Oba rodiče pracují, jsou středoškoláci. Vypomáhá babička, která bydlí v blízkosti. Rodiče se o dceru starají. Výchovné problémy s Monikou začaly již v mateřské škole, posléze vygradovaly ve škole. Monika se stala „černou ovci“. Nepomáhá změna školy. Určení správné diagnózy je zdlouhavé. Dochází i k obvinění otce. Po pobytu Moniky v PL v Brně – Bohunicích byla určena správná diagnóza, Monika byla nasměrována do základní školy specializované na děti s ADHD, kde v rámci svých možností a schopností funguje.

5.3 VÁCLAV aneb škola základ života

Václav je sedmiletý chlapec, který pochází z neúplné rodiny. Je v péči matky. Otec se od rodiny odstěhoval, když byly chlapci tři roky. Otec o syna nejeví zájem, nestýká se s ním, nekupuje mu dárky a neplatí výživné. Matka žije s Václavem sama v malém bytečku IV. kategorie. Byt se skládá z jednoho pokoje, součástí je miniaturní kuchyňská linka. Domácnost je vybavena a vedena v rámci možností. Rodina trpí nedostatkem financí. Matka má základní vzdělání, její práce je špatně placená. Je zaměstnaná v expedici tiskovin, pracuje na směny. Výplata sotva pokryje nájem. Vzniká dluh na nájemném. V době odpolední a noční směny matky je Václav sám doma, bez dozoru.

Od roku 2006 je Václav žákem 1. třídy základní školy. Jeho prospěch v I. pololetí byl výborný, vlivem častých absencí ve škole se jeho známky ve II. pololetí výrazně zhoršily.

Matka sice podepisuje zápisy v deníčku, ale na třídní schůzky nechodí, občas chybí chlapci svačina a nemá všechny školní věci v pořádku.

V roce 2007 byl Václav šetřen Policií ČR pro krádež v obchodě. Za pokladnou byl zajištěn hlídací službou s nezaplacenou počítačovou hrou v hodnotě 799,- Kč. Případ byl vyhodnocen jako přestupek a vzhledem k věku odložen.

Téhož roku byla ze strany školy na OSPOD zaslána zpráva, kde se uvádí, že chlapec je ve vyučování ukázněný, o přestávkách se občas projeví drobné kázeňské přestupky, chlapcovo chování je živější, ale je přístupný domluvě. Několikrát přišel na vyučování pozdě. Má sklon k toulání. Domácí příprava není dobrá. Václav plní školní povinnosti špatně, někdy zapomíná pomůcky. Domácí úkoly jsou odbyté, plné chyb. Nejčastěji píše úkoly sám. Chybí dohled ze strany matky, která se dítěti věnuje jednorázově. Spolupráce matky se školou není soustavná. Absence je vysoká, ze strany matky omluvená. Úkoly ani sešity si matka pro syna nikdy nevyžádá. U Václava vážne též hygiena, jeho oblečení není vždy čisté, byl cítit špínou. Po domluvě matce se situace zlepšila. Slíbila nápravu i v dohledu na syna, protože chlapec pobývá často doma sám.

Šetřením ze strany sociálního odboru bylo zjištěno, že matka se byla nucena přestěhovat. Z důvodu dluhu na nájemném jí nebyla prodloužena nájemní smlouva na dobu určitou. Nyní bydlí v podnájmu na jiné adrese, bohužel finančně ještě více náročnější. Matka byla nucena přibrat si druhou práci, aby nájem utáhla a nebyla opět se synem vystěhována. Nyní je v práci nebo spí mezi směnami. Na výchovu syna má málo času.

Sociální pracovnice doporučila pro Václava projekt 5 x P, který je určen pro děti které bývají často samy doma. Matce, aby se dostavila na bytový odbor a podala si žádost o obecní byt, dále jí byla nabídnuta možnost využít projektu tzv. „rodinného asistenta“. Matka nabídku odmítá. Oponuje, že chodí sice do práce, ale odpoledne bývá doma, takže syn tak často sám doma nebývá.

V dubnu 2008 hlásí základní škola další absence, s tím že Václav již nechodí do školy vůbec. Matka ho neomluvila, se školou nespolupracuje. Celá situace byla ze strany OSPOD nahlášena na Policii ČR, zda se ze strany matky nejedná o trestný čin ohrožování mravní výchovy mládeže.

Matce bylo doporučeno navštívit se synem Středisko výchovné péče HELP ME. V Květnu 2008 pobývá chlapec krátce i v Dětské psychiatrické léčebně, protože odmítá chodit do školy úplně a není schopen uvést důvod. Je v péči psychiatrické ambulance.

Do třetího ročníku nastoupil Vašek do jiné základní školy. V prvním pololetí měl 172 zameškaných omluvených hodin. Učí se průměrně. Od nástupu do školy měl velké problémy s docházkou. Podle tvrzení matky byl vždy nemocný, ale jak se později ukázalo nebyla to pravda. Vašek velmi rád pobýval doma a matka mu vždy všechny hodiny omluvila. Do školy začal téměř pravidelně chodit až ve chvíli, kdy proběhl pohovor s matkou. Pohovoru se účastnila výchovná poradkyně, zástupkyně školy a třídní učitelka. V době nepřítomnosti Vaška ve škole si matka chodila pro učivo, ale učivo neměl po nástupu po nemoci do školy dodělané. Pracovní sešity neměl vypracované ani po několikáté kontrole k určitému datu. Po dobu nemoci byl Vašek vždy doma sám. Z důvodu neplnění si školních povinností bylo chlapci uděleno napomenutí. V třídním kolektivu nijak zvlášť oblíbený nebyl. Děti si stěžují, že smrdí. S matkou byla tato situace řešena, ale k nápravě nedošlo. Matka, aby zajistila chod domácnosti má stále dva pracovní poměry. Z tohoto důvodu nemá tolik času se o syna starat.

V letech 2009 – 2010 se situace ohledně Václava lehce stabilizovala. Chlapec má vždy vyšší absenci, ale ze strany matky omluvenou. Za zapomínání je mu uděleno napomenutí. Ve škole má pouze drobnější výchovné prohřešky (bavení se, běhání po chodbách). Prospěch je průměrný, matka se školou spolupracuje.

Zlom nastal v roce 2011. V této době byl Václav žákem 6. Třídy ZŠ. Za II. pololetí měl 155 zameškaných hodin z toho 18 neomluvených. Prospěchově byl slabší průměr. Byla mu udělena důtka ředitelky školy za problémy s docházkou do školy. Z tohoto důvodu byl opět odeslán do SVP HELP ME. Nejprve proběhla ambulantní péče, posléze byl chlapec umístěn na tříměsíční diagnostický pobyt.

Na začátku 7. třídy se situace vyhroutil. Přestal chodit do školy úplně. Matka odešla ráno do zaměstnání a Vašek zůstával doma. Nejprve hledal důvody jako nevolnost, bolesti. Posléze už přímo odmítl jít s tím, že se mu tam nechce, chtěl být doma a nic nedělat. Matka si se synem nedovedla poradit, naprosto jí odmítl poslouchat a respektovat. Nepomohli ani domluvy sociálního pracovníka, který s Václavem navázal celkem dobrý vztah. Matka přestala syna omlouvat, občas napsala e-mail, např. že synovi je po Mikuláši nevolno, a že bude dva dny doma nebo rozbil sklenici, pořezal si o ni nohu, dva dny nepříjde do školy. Místo školy seděl Vašek u počítače. Matka projevila obavu, že kdyby mu počítač odpojila, že ji zabije. Za pololetí má Václav 189 omluvených hodin a 110 neomluvených hodin. Škola podává, vzhledem k opakovanému záškoláctví, žádost o prošetření, zda se nejedná o

zanedbání péče o dítě ze strany matky. Václav odmítá navštívit psychologa, SVP, Spondeu nebo etopeda. Matka spolupracuje s OSPOD, ale je bezradná.

Celá situace byla v únoru 2013 projednána na SVP ve spolupráci se školou, OSPOD, etopedem a matkou. Výsledkem bylo, že Václav byl umístěn ve Středisku výchovné péče v Tršticích, na dvouměsíční dobrovolný, diagnostický pobyt.

V únoru 2013 nastoupil Vašek do Střediska výchovné péče v Tršticích. Zde měl pobývat do konce dubna, avšak Vaškův pobyt byl předčasně ukončen z důvodu agresivního a vzteklého chování vůči ostatním dětem, vychovatelům a pedagogům. Odmítal spolupracovat a ze vzteku ničil jejich majetek.

Ze zprávy střediska vyplynulo, že Václav je pohodlný až líný, nechce dělat nic, vyhýbá se povinnostem. Je sobecký a rozmazlený matkou, nesamostatný, vyhledává úlevy. Není zvyklý na žádnou tělesnou aktivitu, sedí jen na PC. Je dlouhodobě nastaven, že jej nic nebaví, je až rezignovaný, neumí řešit problémy, vše předem vzdává. Václav nesnese mužskou autoritu, jelikož dlouhodobě postrádá mužský vzor. Nerespektuje autority. Průběh Václavova pobytu byl zaměřen především na vyhledávání vhodné volnočasové aktivity, postupnou zátěž s cílem tělesně posílit, zvýšit fyzickou odolnost, vedení k samostatnosti a budování pozitivního vztahu ke škole a zodpovědného přístupu ke vzdělání.

Adaptace na změnu prostředí probíhala problematicky. Vašek měl se vším problémem, byl negativistický, naznačoval opovržení nad zadanými úkoly a povinnostmi plynoucími z řádu režimového zařízení. Od počátku předváděl drzé chování, vulgární mluvu, snažil se určovat si pravidla. Ve skupině si vybírá slabší či zvláštní klienty, kterým má snahu vyhrožovat nebo i ubližovat. Vrstevníci nebo starší klienti jej tolerují, ale neakceptují. Vašek se jim chce vyrovnat, předvádí se, možná i z obavy, aby se sám nestal terčem posměchu. Může to být jeden z důvodů, proč používá agresii. Jeví se i možnost, že takto reaguje, jelikož se mu ten model osvědčil ve vztahu s matkou, která vůči tomuto chování ustupuje a Vašek se pak stává vítězem a pánem situace a vymůže si takto vše, co potřebuje pro své pohodlí, které upřednostňuje. Při telefonickém i osobním kontaktu s matkou, sleduje vždy vlastní sobecké cíle, citově ji vydírá a manipuluje s ní, předvádí teatrální výstupy i záchvaty zuřivosti, aby dosáhl svého.

Chování v zátěžových situacích Václav nezvládá, fyzicky je oslaben a i když přiznal, že by s tím chtěl něco dělat, nemá dost vytrvalosti ani vůle, aby to sám zvládl. Nevydržel trénovat a cvičit.

Při omezení jeho požitků, nebo pokud se mu něco nelíbí, reaguje nepřiměřeně agresivně, rozbíjí zařízení, kope do dveří, napadá ostatní děti, je velmi vulgární i vůči dospělým a autoritám. Záchvaty vzteku u něj trvají i půl hodiny, než se uklidní. V jednom případě se jeho agresivita vystupňovala natolik, že byla přivolána i Policie ČR.

Václavův pobyt ukázal, že byl přínosem. Je třeba přebudovat od základů jeho návyky a vžitá pravidla chování. Je potřeba pracovat na vztahu matka a syn, jelikož jsou zde nezdravě nastaveny hranice, kdy syn s matkou manipuluje a citově ji vydírá.

Po návratu Václava domů se po krátké době zaběhlo vše do starých kolejí. Václav matku nerespektuje, neposlouchá, dělá si co chce, je agresivní a nechodí do školy, nechce navštěvovat psychologa.

V květnu 2013 podává příslušný OSPOD návrh k Městskému soudu na výkon předběžného opatření a žádá o umístění nezletilého do Diagnostického ústavu. Soud vydává Usnesení o umístění. Přes týden pobývá Vašek v ústavu a chodí do školy, na víkend jezdí, formou dovolenek domů k matce. Byl i podmíněčně propuštěn do domácí péče, ale tato varianta se neosvědčila. Václav nezvládl návrat do domácího prostředí. Opět přestal chodit do školy. Dospělými bylo jeho selhávání hodnoceno jako lenost. Sám se postupně izoloval od vrstevníků, stal se silně závislým na matce.

Václav byl od počátku pobytu v Diagnostickém ústavu v prostředí se strukturací volnočasových aktivit bez vážnějších výchovných potíží. Zpočátku si hledal hůř svoje místo mezi ostatními dětmi. V průběhu času mezi ně lépe zapadl a začal také objevovat kontakty s druhým pohlavím. Při psychologické práci s chlapcem se postupně začala odkrývat Václavova snížená sebedůvěra a pesimistický přístup k vlastnímu životu. Nemá v sobě dostatečně vyvinuté vnitřní zdroje, o které by se mohl sám opřít a samostatně pak na sobě pracovat. Jeho absence vytrvalosti je silně vázána na strach ze selhání v rámci většiny aktivit.

Vztah k matce je silně narušen, chlapec přirozeně tíhne spíše k mužským autoritám. Václav potřebuje klidné, trpělivé vedení. Pokud má s dospělými konflikty, je to často proto, že se cítí nevyslyšen a nepochopen. V rodině neměl mužskou autoritu, která by jej utvrdila ve vlastní hodnotě a inspirovala jej k překonávání překážek. Chlapec je velmi dobře schopen akceptovat daný řád a zdolávat náročné situace, potřebuje k tomu však neochvějnou podporu od dospělých a vědomí, že jeho oblíbená varianta, utéct před problémy do postele, zkrátka není možná. Velmi kladně reaguje na pochvaly a projev porozumění. Během umístění učinil Václav veliký pokrok ve své socializaci, je nyní schopen celkem přiměřeně ko-

munikovat s dospělým a před vrstevníky si hájit svůj názor. Pobyt Václava ve strukturovanějším a podnětnějším prostředí je pro něho nezbytný. Sám chlapec přiznává, že návratem zpět do domácího prostředí by sklouzl do stejných kolejí, do školy by nechodil. Na tomto závěru se shodli všichni specialisti. Václav byl umístěn do Dětského domova v Brně. Je v kontaktu s matkou. Jejich vztah se postupem času zlepšuje. Do školy chodí téměř pravidelně. V domově si našel nové koníčky, věnuje se sportu a zhubl přebytná kila. Záchvaty agrese a vzteku se přestávají objevovat. Václav se jeví jako spokojený.

Václav pochází z neúplné rodiny, je vychováván pouze matkou, kterou neposlouchá a nerespektuje. Jedná se o chudou rodinu, kde matka má dvě zaměstnání, aby udržela bydlení. Chlapec je líný, silnější postavy, z důvodu bolesti paty napadá trošku na nohu. Václav odmítá chodit do školy, celý den tráví u počítače a hraje hry. Několikrát absolvoval pobyt ve Středisku výchovné péče, kde fungoval normálně, avšak po návratu se vše vrátilo do starých kolejí. Chlapec potřebuje pevné vedení. Je třeba mu rozplánovat veškerý volný čas. Nyní je Václav v Dětském domově, na víkendy jezdí domů k matce. Dodržuje pravidla a chod domova bez problémů. Do školy chodí téměř pravidelně, začal sportovat, shodil přebytná kila, nemocnou patu vyléčil rehabilitacemi a pobytem v lázních, které mu domov zajistil. Sám přiznává, že toto by v domácích podmínkách nikdy nedokázal. Dnes funguje relativně dobře a je spokojený.

5.4 SANDRA aneb s tebou mě nebaví svět

Sandra je čtrnáctiletá dívka, vysoká, štíhlá, delší blond, vlnité vlasy, křivé zuby bez rovnátek. Je společenská. Její chování je až vlezlé, chce se zavděčit, chce být oblíbená. Chodí do 7. třídy Základní školy, je dyslektička. Žije ve společné domácnosti s matkou Zdenou (40 let) a jejím přítelem Josefem (38) let. Zdena je v částečném invalidním důchodu a pracuje jako prodavačka ve Zverimexu, má sklony k hysterii, je rozvedená. Josef je číšník, má jedno dítě z prvního manželství, ale nestýká se s ním. Je také rozvedený. Do výchovy Sandry moc nezasahuje. Jedná se o doplněnou rodinu. Bydlí v malém bytě 1 + 1. Sandra nemá svůj pokoj. Sandřin biologický otec je ve výkonu trestu za neplacení výživného na dítě. Matka ho nenávidí, nenechá na něm nit' suchou, hovoří o něm nepěkně i před Sandrou. Ta

má otce ráda, dříve se s ním stýkala i s prarodiči z jeho strany. Matka, ale ráda nebyla a vylouvala jí to.

Vztah mezi matkou a dcerou není dobrý. Dcera vyčítá matce, že jí nic nekupuje a nedává jí ani žádné kapesné., nemůže si koupit to, co mají ostatní děti. Matka vyžaduje po dceři dobré známky – jedničky a dvojky. Sandra je spíše pomalejší, ve škole má trojky, čtverky, ale snaží se. Matka tlačí dceru k lepším výsledkům, ale marně. Sandra prostě na víc nemá. Často matce lže, ta jí za to bije a hystericky křičí. Sandra nemá doma soukromí. Sandra má pocit, že přítel je pro matku důležitější. Dcera matku začíná nenávidět.

V únoru 2013 doporučuje škola Sandru k vyšetření do Pedagogicko – psychologické poradny. Psycholožka po rozhovoru se Sandrou doporučuje pobyt v Dětském krizovém centru a to z důvodu prohlubující se krize mezi matkou a dcerou, přidávají se výchovné problémy a špatný školní prospěch. Ještě v únoru nastupuje Sandra k dobrovolnému pobytu.

V Krizovém centru se Sandra adaptovala dobře, do kolektivu dětí se adaptovala postupně. Zpočátku byla tichá a opatrná, po určité době navázala kamarádské vztahy s ostatními dětmi, zajímá se o jejich potřeby. K personálu se Sandra chová slušně a zdvořile, z vlastní iniciativy pomáhá s drobnými pracemi. Osobní věci si udržuje v pořádku. Aktivně se zapojuje do společných aktivit. Ráda pracuje v keramické a výtvarné dílně, zajímá se o historii a kulturu. Ve škole je dívka snaživá. Na výuku se nezl. připravuje zodpovědně a pravidelně. Ohledně výsledků ve škole si dělá starosti, když dostane špatnou známku, je úzkostná. Opakovaně se stalo, že do Krizového centra telefonovali ze školy, že si dívka stěžuje na bolest hlavy a je jí nevolno. Také se stalo, že ráno před odchodem do školy byla plačtivá kvůli tomu „že to ve škole nezvládne“.

S matkou je Sandra v kontaktu přes e-mail, jednou byli v cukrárně. Matka spolupracuje, je vstřícná. Rozebíraná byla témata týkající se situace v rodině, konflikty s matkou, které se týkají přípravy Sandry na vyučování, jejího prospěchu a povinností doma. Docházelo k tomu, že Sandra matce tajila špatné známky nebo si je sama v žákovské knížce přepisovala. Sandra se denně připravuje do školy několik hodin a matka ji zkouší. Kvůli tomu, aby školu zvládala během týdne nemůže navštěvovat žádné zájmové kroužky a nestýká se ani s kamarády. O matce se Sandra vyjadřuje pozitivně a starostlivě, ale při společných rozhovorech s matkou bývá plačtivá, komunikuje málo a v řeči zadržává. Při rozhovoru v souvislosti s ukončením pobytu v Krizovém centru sdělila, že matka ji nepřiměřeně fyzicky trestala. Měla jí bít řemenem, rukama a vařečkou asi 1 x týdně. Měla mít opakované podli-

tiny na hýždích a stehnech. Nikomu se nesvěřila, nechtěla dělat matce problémy. Sandra se odmítá vrátit domů, uvádí, že se bojí matky.

V květnu 2013 podalo Krizové centrum písemné hlášení o fyzickém týrání OSPOD. OSPOD podal na Policii ČR oznámení o podezření z trestného činu.

Během pobytu Sandry na Krizovém centru se situace mezi ní a matkou ještě zhoršila. Dcera s matkou nekomunikuje již vůbec. Na víkendy domů jezdit odmítá. Říká, že se domů nechce již nikdy vrátit, chce do Dětského domova.

V červenci 2013 je Sandra svěřena Městským soudem do péče Dětského domova.

V září 2013 ukončila Policie ČR vyšetřování s tím, že bytí Sandry matkou bylo jen občasné a vždy podmíněné negativním chováním dívky. Zároveň byl na Sandru vypracován znalecký posudek z oboru psychologie, kde znalec uvedl, že se Sandra domnívá, že pobytem v Krizovém centru donutí rodiče, aby se zase dali dohromady. Nesnáší přítele matky, trvá na tom, aby se matka vrátila k otci, pak je ochotna vrátit se do rodiny. Matky se bojí až od rozvodu od roku 2007, předtím s matkou neměla problémy. Máma je agresivní, když jí něco neřekne, hned jí flákne, před tím byla moc milá a moc příjemná, se vším jí pomáhala. Dále Sandra uvedla, že tátu měla raději než mámu, rozvod rodičů moc těžko nesla. Také jí vadí, že má máma doma nového přítele.

Dle vyjádření znalce disponuje Sandra podprůměrným intelektovým potenciálem, paměťové funkce má omezené, což má nepříznivý vliv na zpětné vybavování detailů prožitých situací. Sandra má potíže vnímat jednoduše ekonomicky emočně zatížené situace, má sklony ke komplikovaným až zkomoleným reprodukcím. Má tendence dávat situacím a událostem dramatický význam, který hraničí až s bizarností a tím ji odklání od jasného a reálného úsudku. Ve snaze vyhnout se emočně zatěžujícím situacím často používá propracované fantazie, do kterých se stahuje před nepříjemnou a stresující realitou. Ne vždy si uvědomuje následky svého chování. Sandra má sklony k nadměrným dramatizacím, k vědomému vymýšlení si, k záměrnému zkreslování reality. Aktuální motivací Sandry ke zkreslování a dramatizaci událostí je upozornění na sebe s cílem nereálného řešení pro ni neuspokojivé rodinné situace, snaha o sloučení původní rodiny a rozchod její matky s přítelem.

Disharmonický vývoj osobnosti Sandry není důsledkem jednání matky v posledním období. Aktuální rozhodnutí Sandry setrvat v ústavní péči není motivováno strachem z domácího prostředí, z matky nebo z jejího přítele, ale s největší pravděpodobností má manipula-

tivní charakter. Sandra byla občas matkou fyzicky potrestána, především za krádež peněz, pozdní příchody, za lhaní a utajování známek ve škole, ale nejednalo se o systematické bití či týrání, byly to ojedinělé fyzické tresty, které se ani nevyznačovaly přehnanou agresivitou a násilností, byla to rána rukou na zadek nebo facka, kdy jednání matky vycházelo z napjatých emočních výkyvů.

Sandra je přesvědčena, že svým pobytem v ústavním zařízení donutí rodiče, aby se k sobě vrátili, protože pokud ji mají oba rádi, jsou povinni se o ni oba starat a vrátit jí původní rodinu. Odmítá se smířit s existencí matčina přítele a domnívá se, že tímto jednáním jej dokáže vyšachovat z jejich rodiny.

Současnost je taková, že od srpna 2013 je Sandra umístěna v Dětském domově, dle svého přání. Do chodu rodinné skupiny se postupně začlenila bez větších problémů. S vrstevníky si rozumí, konflikty nevyhledává. Blízkou kamarádku zatím nemá. Vyhledává spíše společnost dospělých. Chce se každému zavděčit a proto ochotně pomáhá při jakékoliv činnosti. Navštěvuje novou ŽS. Změna školy jí prospěla, je nadšená. Příprava do školy je každodenní a velmi pečlivá. Školní výsledky jsou průměrné až podprůměrné, odpovídají jejímu intelektu. Ve volném čase navštěvuje výtvarný a rukodělný kroužek. O vycházky a sportovní aktivity moc velký zájem nejeví. Matka s domovem spolupracuje aktivně. Sandra o kontakt s matkou nejeví zájem, mluví o ní málo a negativně. S otcem je v kontaktu telefonicky každý den. Po telefonátech je často rozrušená. Otec jí slibuje návštěvy, koupí oblečení, uhrazení školného v Anglii – sliby nikdy nedodrží. Od října 2013 navštěvuje psychologa.

Sandra pochází z doplněné rodiny. Přítele matky si neoblíbila, i když on se zpočátku snažil se s dívkou sblížit. Matka je hysterická a neurotická. Mezi ní a dcerou není dobrý vztah. Co se týče učení matka klade na Sandru přehnané požadavky, chce, aby dcera nosila jedničky a dvojky. Sandra nosí, i vzhledem k svému intelektu, trojky a čtyřky a to i přesto, že se každý den na vyučování poctivě připravuje. Matka občas dceru bije a to za špatné známky, lež a drobné krádeže z peněženky. Vzhledem ke špatné finanční situaci nemůže matka dceři dopřát vše to, co si přeje. Vztahy se zhoršily po rozvodu rodičů. Otec od rodiny odešel. Sandra to nesla hůře. Otce měla a má stále raději než matku. Mezi matkou a dcerou nastalo krizové období, ve kterém dívka odchází dobrovolně do Krizového centra, posléze do Dětského domova.

ZÁVĚR

Bakalářská práce je zaměřena na nejčastější výchovné problémy dětí v rodinném prostředí, popis příčin těchto rodinných problémů a možné způsoby řešení. Toto téma je velmi aktuální a nesmírně rozsáhlé. Snažila jsem se do teoretické části vybrat a zařadit ty nejdůležitější a nejpodstatnější informace o rodině, o výchově a o výchovných problémech. V praktické části jsem čerpala ze spisové dokumentace OSPOD.

Popisuji výchovné problémy u třech dětí. Každý pochází z jiného rodinného a výchovného prostředí a z jiného složení rodiny. Monika má oba rodiče, dobré výchovné prostředí, finančně zajištěna, matka i otec mají zájem vychovávat Moniku co nejlépe. Václav pochází z neúplné rodiny, ze špatného socio-kulturního prostředí, chudoba. Matka na výchovu nemá čas a nestačí. Václav se prakticky vychovával sám. Sandra patří do doplněné rodiny, přítel matky zůstává v pozadí. Mezi dcerou a matkou není dlouhodobě dobrý vztah. Dcera dává za vinu matce rozchod s otcem. Dcera matku nenávidí, raději dává přednost umístění v dětském domově.

Na otázku „zda se výchovné problémy s dětmi vyskytují ve všech typech složení rodin a ve všech prostředích rodiny“ odpovídám: ANO.

Výchovné problémy s dětmi se objevují v rodinách chudých, bohatých, úplných, neúplných, v rodinách s dobrým výchovným prostředím i v rodinách s výchovným prostředím horším. Přesto rodina hraje významnou a nezastupitelnou roli ve výchově dětí, jelikož působí komplexně na rozvoj dítěte a to nejen na jeho osobnost, ale i na oblast psychickou, tělesnou a sociální. Rodina je zdrojem jistoty a bezpečí. Důležité je, aby si rodiče uvědomili, jak negativně na dítě působí jejich nezáměr, odmítání, fyzické tresty a nepodnětné prostředí a naopak jak kladně vnímá dítě rodičovskou trpělivost, lásku a respekt.

Nejdůležitější hodnoty, které si dítě odnese do života je bezpečný domov a milující rodiče, kteří jeden druhému prokazují úctu.

„Ve svých dětech žijeme dál.“

Euripides

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] Čáp, J. Psychologie výchovy a vyučování. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1993, s.271 – 272, ISBN 80-7066-534-3
- [2] Havlík, R., Kořa, J. Sociologie výchovy a školy. 1. vyd. Praha: Portál, 2002, s.68, ISBN 80-7178-635-7
- [3] Lazarová, B. První pomoc při řešení výchovných problémů. 1. vyd. Praha: Strom, 1998, s. 24, 25, ISBN 80-86106-00-4
- [4] Lovasová, L. Rodinné vztahy. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006, s. 8, 15, 16 – 20, ISBN 80-86 991-66-0
- [5] Matějček, Z. Rodiče a děti. 2. vyd. Praha: Avicenum, 1989, s. 175, ISBN 08-056-89
- [6] Matějček, Z., Dytrych, Z. Děti, rodina a stres. 1. vyd. Praha: Galéni, 1994, s. 133, 135 ISBN 80-85824-06-x
- [7] Matějček, Z. Praxe dětského psychologa. 1. vyd. Praha: SPN, 1991, s. 63, 303-314, IBSN 80-04-24526-9
- [8] Matějček, Z. Co, kdy a jak ve výchově dětí. 1. vyd. Praha: Portál, 1996, s. 10,11,13, ISBN 80-7178-085-5
- [9] Matoušek, O. Rodina jako instituce a vztahová síť. 3. vyd. Praha: Slon, 2003, s. 42
- [10] Průcha, J. Pedagogický výzkum uvedení do teorie a praxe. Praha: Karolinum, 1995, s. 32, 63, 64, ISBN 80-7184-132-3
- [11] Train, A. Nejčastější poruchy chování. Praha: Portál, 2001, s. 34, 35, 33 – 38, 42, 43, 44, ISBN 80-7178-503-2
- [12] Train, A. Specifické poruchy chování a pozornosti. 1. vyd. Praha: Portál, 1997, s. 11, 12, ISBN 80-7178-131-2
- [13] Uhlíková, P. Služby pro rodinu a děti. Praha: MPSV ČR, 2011, s. 5, ISBN 978-80-7421-041-9
- [14] Vagnerová, M. Psychologie problémového dítěte školního věku. Praha: Karolinum, 1997, s. 67, 68, 71, 72, 73, 82, 83, ISBN 80-7184-488-8
- [15] Zelená, M. Klégrová, A. Podpora rodiny. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006, s. 8, ISBN 80-86991-67-9
- [16] Zákon č. 359/1999 Sb., ve znění pozdějších předpisů

INTERNETOVÉ ZDROJE

- [17] www.sancedetem.cz/srv/www/centent/pub/cs/clanky - 26. 2. 2014, 14.37 h
- [18] www.psyx.cz/texty/vychova-ditete-rodina.php - 27. 2. 2014, 14.27 h
- [19] www.chytrazena.cz/vychovne-problemy-u-deti-12336.html - 3. 3. 2014, 14.19 h
- [20] www.chytrazena.cz/vyznam-efektivniho-vyuzivani-volneho-casu-deti-20883.html
5. 3. 2014, 16.20 h
- [21] www.tyrsova.cz/vychovny-poradce, 6. 3. 2014, 14.44 h
- [22] www.pppbrno.cz/page-rodice.php?strana=pece_o_zaky_zs&menu=co_menu
- [23] www.svpbrno.ic.cz
- [24] www.wt.zidenickypravodaj.cz/printart.php?id=60

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

ADHD	porucha pozornosti s hyperaktivitou
apod.	a podobně
atd.	a tak dále
CNS	centrální nervová soustava
ČR	Česká republika
LMD	lehká mozková dysfunkce
např.	například
nezl.	nezletilá(ý)
OSPOD	oddělení sociálně – právní ochrany dětí
PL	psychiatrická léčebna
SVP	středisko výchovné péče
tj.	to je
tzn.	to znamená
ZŠ	základní škola